

Kolluk Kuvvetlerinin Demokratik Denetimi

Bayram Erzurumluođlu*

ÖZET

Kolluk kuvvetlerinin eylem ve işlemleri zaman zaman çeşitli gerekçelerle şikâyet veya suçlamalara konu olabilmektedir. Halktan gelen şikâyetler her ne kadar kurum müfettişleri tarafından araştırılıp bir sonuca bağlanıyor olsa da şikâyetin tarafları bu kurumların bulgularını kendi personelini koruma, kollama veya taraftarlık ile itham edebilmektedir. Bu gibi suçlamalar medyaya da yansıtıldığında; hem kurumların hem de ülkenin güvenilirliğine yönelik bir takım soru işaretleri ortaya çıkartılabilmektedir. Makalede, İngiltere'deki 'Polis Şikayetleri Bağımsız Komisyonu' örneğinden yararlanılarak ülkemizde de bu tür iddiaların hem kurumların güvenilirliklerinin korunması hem de kamu vicdanının tatmini açısından 'bağımsız' ve 'tarafsız' bir komisyon tarafından denetlenmesini ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Demokratik denetim; Bağımsız denetim; Kolluk kuvvetlerinin demokratik denetimi; Polis ve jandarmanın bağımsız denetimi, Ombudsman.

Democratic Controls of The Civil Security Forces in Dealing with Public Complaints

ABSTRACT

Turkish civil security forces are often accused of maltreatment of suspects or abusing their powers by some persons or groups who come into contact with them. When the news of these sorts of accusations takes place in mass media, the public images of these institutions are somehow damaged. Although such allegations are often investigated by police or army inspectors and involved personnel are disciplinarily or criminally sanctioned, if necessary, still, these organisations may be accused of leniency or cover up. Therefore, the article suggests that such allegations should be investigated by an independent authority as in the UK so that their findings gain the confidence of all sides involved.

Key Words: Democratic monitoring; Independent investigation, Democratic controls of police and gendarme, ombudsman.

* Dr. Sosyolog/Kriminolog.

GİRİŞ

Atatürk'ün veciz bir ifadesinde belirtildiği gibi “Adalet mülkün temelidir”. Bu vecizeden çıkartılabilecek anlamlardan birisi de şudur: Adalet bir devleti ayakta tutan temel ilkelerden birisidir ve de hâkim kılınmadığı bir ülkede huzur, güven ve istikrar unsurlarının uzun süre devam ettirilmesi mümkün olamayacağından dolayı o ülkenin bekası ciddi risklerle karşı karşıya kalabilecektir. Bu sebeple, bir ülkede adaletin tam hâkimiyetinin sağlanması onun bekası açısından çok önemli görülmektedir.

Doğada olduğu gibi sosyal, politik, ekonomik ve de hukuki alanlar da hiçbir şekilde boşluk kabul etmemektedir. Bu sebeple, adaletin hâkimiyetinin sağlanamadığı alanlardaki boşluğu farklı yapı ve güçlerin dolduracağını beklemek kehanet olarak kabul edilmemelidir. Bu bağlamda, özellikle demokratik sistemlerde kurumların yozlaşmaya uğramadan sağlıklı işleyişini devam ettirilebilmek için birçok ilkelere yürürlüğe konulmaktadır. Bunlardan en önemli birkaç tanesi olarak da ‘açıklık’, ‘şeffaflık’ ve ‘hesap verilebilirlik’ ilkeleri sayılmaktadır (Margaret, 1987; Birch, 1993; Gormley and Balla, 2008; Przeworski, Stokes and Manin, 1999; Eken, 2005).

Ülkemizin idare yapısına bakıldığında birçok alanda yukarıda belirtilen demokratik prensiplerin maalesef uygulanmadığı, ‘gizlilik’, ‘yasal dokunulmazlık’ veya ‘hesap vermezlik’ durumları ile adaletimizin tam tecellisinin birçok alana nüfuzunun sınırlandırıldığı görülebilmektedir (Ekinci, 2003; Eken, 2005). Ancak, ülke kaynaklarının adil paylaşımı, toplumsal denge bozukluklarının giderilmesi, kamu düzenin korunması ve de uluslararası gelişmişlik seviyemizin artırılması açısından demokratik denetim yollarının ülkemizde de yürürlüğe konulması artık bir zorunluluk halini almaktadır.

‘Demokratik denetim’ bir ülkedeki kamu erkini kullanan bütün kurumlar için uygulanmayı gerektiren standartlar içerir. Ancak, bu yazıda konuya genel olarak yaklaşılmayacak olup, ‘demokratik denetim’ uygulamalarının kolluk kuvvetlerinin denetimi alanındaki mahiyeti İngiltere’deki “Polis Şikâyetleri Bağımsız Komisyonu (IPCC)” (The Independent Police Complaints Commission) örneğinden yararlanarak ele alınacaktır.

DEMOKRATİK DENETİMİ ZORUNLU KILAN NEDENLER

Birçok kamu kurumları personeli gibi güvenlik kuvvetlerimiz de zaman zaman yanlış veya haksız uygulamalar yaptıkları iddiaları ile özel kişiler, gruplar veya bir takım kurumlar tarafından şikâyetlere konu edilebilmektedirler. Bu tür müracaat ve şikâyetler normalde kamu disiplin mevzuatı ve kurumsal hiyerarşi gereği gerekli usuller takip edilerek kurum disiplin sistemi içerisinde araştırılıp bir sonuca bağlanmaktadır. Ancak, bu tür iddialar her ne kadar ‘yerinde’ ve ‘yeterince’ araştırılıp sonuçlandırılmış olsalar bile ortaya çıkan kararlar ‘meslek dayanışması’ veya ‘kurum itibarının korunması’ için ‘kayırma’ ‘kollama’ veya ‘örtbas’ yapıldığı gibi olumsuz eleştirilere konu da olabilmektedir. Enformasyon teknolojilerinin çok yaygın olduğu ve yoğun olarak kullanıldığı günümüzde artık en küçük bir olay bile mercek altına alınarak büyütülüp, çok geniş kitlelere çok hızlı bir şekilde servis yapılabilmekte ve de farklı gündemler yaratılabilmektedir (Bensghir, 1996). Bu gibi durumlarda kamu vicdanının rahatlatılması ve de adaletin tecelli ettirildiğine dair şüphelerin son buldurulması açısından, modern demokratik rejimlerde, “bağımsız ve tarafsız denetim” kurumlarının oluşturulması artık kaçınılmaz bir şart haline gelmiştir. Çünkü resmi soruşturma neticeleri çoğu zaman şüphayla karşılanarak kabul göremeye bilmektedir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Uluslararası Af Örgütü gibi birçok örgüt demokratik denetim uygulamalarından kaçının ülkeleri ‘insan hakları açısından şüpheli ülkeler’ listesine bile alarak, bu alanda dayatmalara bile gidebilmektedir (European Committee for the Prevention of Torture, 2008; Association for the Prevention of Torture, 2006b; Amnesty International, 1996; Smith, 2001). Bu çerçevede, güvenlik kuvvetlerimizin suçlama ve şikâyetlere konu olan bir takım eylem ve işlemlerinin demokratik denetim yolları ile soruşturulabilmesinin, bu kurumların hem ülkemiz kamuoyu nezdinde hem de dış dünyada yıpratıcı propagandalara malzeme olmamaları ve de kamu vicdanının tatmini açısından büyük faydalar sağlayacağı değerlendirilebilir. Bazı demokratik ülkelerinde geliştirilen demokratik denetim mekanizmalarının kamu düzenlerine yaptığı olumlu katkılar da

değerlendirmeye alındığında Türkiye’de de güvenlik kuvvetlerinin açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri dahilinde hareket edebilecekleri mekanizmaların kurulmasının artık bir ihtiyaç halini aldığını belirtmek de mümkündür.

Güvenlik kuvvetlerinin bağımsız denetimi konusu her ne kadar ülkemiz için yeni bir durum olarak görülse de; Türkiye’de de farklı alanlarda yıllardan beri faaliyet gösteren bağımsız denetim kurumları da bulunmaktadır. Örneğin ülkemizde insan hakları il ve ilçe kurulları, tüketiciyi koruma kurulları gibi kurulların yanı sıra telekomünikasyon, enerji piyasası, şeker piyasası, tekel ürünleri piyasası, sermaye piyasası gibi kendi alanlarını ilgilendiren piyasaları düzenleme ve denetleme amacıyla kurulan birçok üst kurul yıllardır faaliyet göstermektedirler (Eryılmaz, 2007). Dolayısıyla Türkiye bağımsız denetleme kurumlarına yabancı değildir. Ancak, güvenlik güçleri üzerinde bağımsız denetim uygulayan bağımsız bir kuruluşun kurulması bir ilk olabilir. Yine de, böylesine bir bağımsız kurulun oluşturulmasının ülkemizin demokratikleşmesine ve insan haklarına saygılı yönetim anlayışımızın geliştirilmesine çok önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Bu nedenle dünyada benzeri konularda faaliyet gösteren ve de özellikle İngiltere’de uygulanan “Polis Şikâyetleri Bağımsız Komisyonu” örneğinden de yararlanarak Türkiye için de bir model geliştirilmesi mümkündür. Böylesine bir sistemin oluşturulmasının devlet ve halk arasındaki güven ve yakınlaşmayı artıracığı ve kamu düzenine önemli katkılar sağlayacağı ortadadır. Aksi takdirde klasik bürokratik eğilimlerde görülen ve idare ile idare edilenler arasında ‘uzaklaşma’ ve ‘baskı esaslı’ ilişkiler sisteminin ortaya çıkaracağı olumsuzluklardan kaçınmak mümkün olmayacaktır ve de günümüz toplumlarında böylesi bir otokratik ilişkiyi sisteme zarar vermeden uzun süre devam ettirmek pek de mümkün görülmemektedir (Gleizal ve Diğerleri, 2000).

Yukarıda belirtilen noktalara esas teşkil etmek üzere İngiltere’deki “Polis Şikâyetleri Bağımsız Komisyonu (IPCC)” örneğinden yararlanmak sureti ile ülkemizdeki güvenlik kuvvetlerinin ‘bağımsız ve tarafsız’ denetimleri konularında yapılabilecek çalışmalar aşağıda ele alınacaktır.

IPCC’NİN AMACI, YAPISI, YETKİLERİ VE FAALİYET ALANLARI:

IPCC’nin amacı öncelikle güvenlik kurumlarında çalışan personel hakkında yapılacak şikâyet ve kötü muamele iddialarını açık, bağımsız ve adil bir şekilde araştırmak; bu surette kamu vicdanını tatmin ve de halkın bu kurumlara olan güvenini devam ettirebilmek için gerekli uygulama ve düzenlemele-ri yapmaktır (IPCC, 2007a; Jackson and Sunshine, 2007; Wake, Simpson and Homes, 2007). Ancak, IPCC, bağımsız denetim yapmak yanında güvenlik kuvvetlerinin ‘kaliteli’ ve ‘güvenilir’ hizmet yönetimi uygulamalarına da rehberlik etmekte ve onlara bu hususta yol haritaları sunarak çok önemli roller de üstlenmektedir. Belki de bu sebeptir ki bir kurum olarak İngiltere’deki polis kurumu ülkede en fazla inandırıcılığı ve güvenilirliği olan kurumların başında yer almaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, İngiliz halkı meslek mensupları olarak en fazla doktorları, öğretmenleri ve polisleri inanılır ve güvenilir olarak görmekte ve de birçok ülkede olduğu gibi politikacıları ve gazetecileri de en az inandırıcı gruplar arasında bulmaktadırlar (Barnett, 2008; Jackson and Sunshine, 2007). Bu durum açıkça göstermektedir ki halk kendilerine kaliteli, güvenilir, dürüst ve adil hizmet veren kişi ve kurumları her zaman fark edebilmekte ve iyi hizmet verenler hakkında da takdir edici düşünceler taşıyabilmektedir (Docking and Bucke, 2004).

İngiltere’deki IPCC kanunla kurulmuş bir kurum olarak yetkisini 2002 yılında çıkarılan Polis Reformları Kanunundan (Police Reform Act 2002) almaktadır ve de yaptıkları denetimlerinin bağımsızlığının inandırıcı ve güvenilir olabilmesi için üyelerinin çeşitli kademelerde önemli devlet ve özel sektör hizmetinde bulunmuş ancak güvenlik kurumlarında hiç çalışmamış, en az 11 kişiden oluşturulmasına özel önem verilmiştir. Şu anda da IPCC yönetim kurulunda biri başkan olmak üzere tam 15 üye görev yapmakta ve de yüzden fazla bağımsız uzman personel kendilerine destek olmaktadır.

Polis Reformları Kanunu; IPCC’nin görevini layıkıyla yerine getirebilmesi ve görevlerini icra esnasında her hangi bir bürokratik engelleme ile karşılaşmalarını için kendilerine çok geniş yetkiler tanımıştır. Bu

bağlamda, IPCC, kendilerine gelen ve ciddi görülen şikâyetleri isterlerse bizzat kendilerinin araştırması veya polis kurumunun kendi içinde yürüttüğü araştırmayı yönlendirme, yönetme veya nezaret etme seçeneklerini kullanma haklarına sahiptir. IPCC, araştırmaları veya soruşturmaları esnasında kendilerinden her hangi bir bilginin gizlenmesini önlemek açısından bütün polis birimlerine istedikleri zamanda girme ve istedikleri belgeleri alma konusunda tam yetki sahibi bulunmaktadırlar. Bu bağlamda, IPCC yetkilerinin veya görevlendirilen araştırmacıların tam polis yetkileri bulunmaktadır ve gerektiğinde gizli veya açık gözlem yapma, hatta gizli istihbarat toplama yetkileri dahi bulunmaktadır. Böylece kanun koyucu IPCC’ce araştırılan her hangi bir konuda bürokratik veya fiziki olarak engellemeleri, kendilerinden suç delillerinin gizlenmesi, delillerin karartılması vb. gibi durumların önüne geçmek istenmiştir.

Bu noktada, IPCC’nin, böylesine geniş yetkilerle donatılmış olmasına rağmen sadece bir bağımsız denetim ve disiplin kurulu olduğunu ve de bir mahkeme olmadığını belirtmekte fayda görüyoruz. IPCC, prensip olarak bağımsız bir ‘disiplin’, ‘denetim’ ve ‘rehberlik’ kurumu olarak çalışmaktadır ve polisin bireysel veya kurumsal olarak yanlış metotlar, usuller ya da politikalar uyguladığına dair kanaatleri olursa bunların düzeltilmesini veya değiştirilmelerini istemektedirler. Fakat yapılan araştırmalar ve soruşturmalar esnasında veya sonunda eğer mer’i ceza kanunlarına konu olan açık bir suç unsuruna rastlarsa bu durumda da ilgili cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunmakta ve ellerindeki delilleri ilgili makama sunarak faillerin yargılanmasını talep etmektedirler.

Bu noktada bağımsız komisyonlar mahkeme yetkilerine sahip olmadıklarına göre kararlarının yerine getirilmesinde yaptırım güçlerinin olamaya bileceği veya zayıf kalacağı gibi bir düşünce hâsıl olabilecektir, ancak, IPCC’nin kararları ilgili birimlerce dikkate alınmadığı takdirde komisyonun bu durumu yazılı olarak raporlarında ilan etme ve kamuoyu baskısı oluşturma yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca, IPCC’ye ilk müracaat veya şikâyette bulunan kişi ve kurumların IPCC kararlarını bir dilekçe ekinde mahkemeye taşımaları durumunda önemli bir bağımsız denetim

kurumunun desteğini arkalarına aldıklarından dolayı davalarında başarılı olma şanslarının çok yüksek olacağı ortadadır.

IPCC’NİN İNCELEME YAPTIĞI KONULAR:

Polis birimleri kendilerine yapılan şikâyetler neticesinde veya resen haberdar oldukları aşağıdaki durumları Polis Reform Kanunu 2002 gereği IPCC’ye havale etmek zorundadırlar.

- Polisin doğrudan veya dolaylı olarak karıştığı olaylar neticesinde ölen veya yaralanan kişilerin bulunduğu durumlar.
- Polis tarafından saldırıya uğradıkları veya darp edildikleri konularında vatandaşlardan gelen şikâyetler.
- Polis tarafından cinsel tacize uğranıldığına dair iddialar.
- Poliste zimmet, iltimas, irtikâp veya rüşvet gibi yozlaşma iddiaları.
- Polisin vatandaşlar arasında ayrımcılık yaptığına veya ayrımcı davranışlarda bulunduğu dair iddialar.
- Polis personeline ceza kanunlarına konu teşkil eden suçlardan birinin işlenmiş olması durumları.

Yukarıdaki maddelere ilaveten ve genellikle vatandaşlar tarafından yapılan müracaat ve şikâyetlere ek olarak polis personeli de kurum içi şahsi ilişkilerini ilgilendiren durumlar dışında, eğer amirlerinin veya iş arkadaşlarının genel hizmetler konusunda yanlış uygulamalar yaptıkları kanaatine ulaşırlarsa bu konuda IPCC’yi uyarabilmekte ve kimliklerinin gizli tutulması kaydı ile bu gibi hususların araştırılması ve düzeltilmesi konusunda onlardan girişimde bulunmalarını isteyebilmektedirler.

Bu yapısı itibarı ile bağımsız denetim sistemi, hem kurum içi sıkıntılarının giderilmesinde hem de kurum dışı ilişkilerin geliştirilmesinde önemli roller üstlenmektedir. Ayrıca, güvenlik kuvvetlerince yapılan bazı işlerin daha farklı yapılabileceği konusunda gözeticilik, deneticilik, aracılık ve öncülük rolünü de yerine getirdiklerinden, bu kurumların daha kaliteli hizmet üretme ve kendilerini geliştirmeleri için yardımcı da olmaktadır (IPCC, 2007a).

IPCC’NİN İNCELEMELERİNDE KULLANDIĞI İLKELER:

IPCC yaptığı incelemelerde polisin aşağıdaki ilkeler çerçevesinde hareket etmesi gerektiğini esas almaktadır:

Eylem ve İşlemlerde Doğruluk ve Dürüstlük İlkesi: polisin yaptığı bütün eylem ve işlemlerinde doğru ve dürüst davrandığına halkın inancının tam olmasına çok önem verilmelidir ve bütün polislerin yaptıkları eylem ve işlemlerde bu ilkelere aykırı her hangi bir yanlış davranıştan kaçınmaları beklenir.

Adil ve Tarafsızlık İlkesi: Polisler hem halkla hem de meslektaşları ile yaptıkları eylem ve işlemlerde adil ve tarafsız olmaları konusunda büyük sorumluluk taşırlar.

Nezaket ve Tolerans: Personel halka ve kendi meslektaşlarına saygı ve nezaketle muamele etmeli, kötü veya aşağılayıcı muameleden kaçınmalıdır. Bir takım kişi ya da gruplara torpil veya iltimastan kaçınmak yanında; diğer bir takım kişi veya gruplara karşı ayırimcılık, taciz veya aşağılayıcı tavırlardan da kaçınılmalıdır.

Güç Kullanma ve Görevi Kötüye Kullanma: Personel kendilerine verilen güç ve yetkileri asla gereğinden fazla kullanmamalı veya bunları kötüye kullanmaya kalkmamalıdır.

Görev Şuuru: Personel daima görevde olduklarını ve yerine getirmekte zorunda oldukları görevleri olduğu bilinci içerisinde hareket etmelidirler. Göreve zamanında gelmeli; hastalık veya yaralanma sebebi ile görevden ayrı kalırlarsa bile göreve dönmelerini geciktirecek aktivitelerden kaçınmalıdırlar.

Kanuni Emirlere Uyuma: Güvenlik kurumları disiplin üzerine bina edilmiş kuruluşlardır. Bundan dolayı, geçerli ve yerinde bir gerekçeleri olmadığı müddetçe kanunlar çerçevesinde kendilerine verilen emirlere itaat etmelidirler. Memurlar iş arkadaşlarını kanuni görevlerini yerine getirmeleri hususunda desteklemeli ve uygunsuz davranışları görülürse ilgili amir ve birimlere rapor etmelidir.

Gizlilik: Güvenlik kuvvetlerine gelen veya ele geçirilen bilgiler gizli tutulmalıdır. Bu bilgiler şahsi çıkarlar için kullanılmamalı ve vazifelerini dışında hiç kimseye aktarılmamalıdır. Aynı şekilde görevliler güvenlik tedbirleri ve operasyonlar hakkındaki bil-

gileri, gizli tutmalı ve özel bir izin almadan kimseye açıklamamalıdırlar.

Suç ve Cezai Takibatlar: Personel kendilerine karşı yapılan cezai takibatları kurumlarına bildirmek zorundadırlar. İşledikleri suçlardan mahkemelerce suçlu bulunanlar kurumlarınca başkaca takibatlara da tabi tutulabilirler.

Eşya ve Malzemenin Korunması: Personel hem kendilerine tahsis edilen hem de vatandaşa ait olan eşyaların zarar görmemesi için gerekli dikkati göstermelidir.

Ayıklık: Personel görevde iken ayık olmalıdır. Personel görevleri gereği kendilerine özellikle bir izin verilmediği müddetçe alkol almamalıdırlar.

Görünüm: Resmi ve sivil personel görevleri başka türlü giyinmeyi gerektirmedikçe iyi ve temiz giyinmelidir.

Genel Davranış: Personel görev içinde veya dışında kurumlarının itibarını zedeleyecek davranışta bulunmamalıdırlar.

Yukarıda sıralanan ilkeler aslında ülkemizde de uygulanan mesleki disiplin mevzuatından çok da farklı ilkeler getirmemektedir. Ancak aşağıda verilen ve IPCC’nin incelemesini yaptığı üç örnek olaydan da anlaşılacağı üzere hizmet uygulamalarında çok önemli farklılıkların ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadırlar.

ÖRNEK OLAY 1: Northampton bölgesinde, 27 Haziran 2007 tarihinde ve saat 12.30’da, bir vatandaş ambulans servisini arayarak isminin sonradan Mr. Stephen Reilly olduğu öğrenilen 38 yaşındaki bir şahsın kendini evinde intihar etmek istediğini bildirir. Bu ihbar üzerine eve bir ambulans gönderilir ve ambulans personeline şahıstan bir zarar gelmemesi açısından durum polise de haber verilir. Polis merkezi operatörü ambulans görevlilerinin polis oraya gelinceye kadar, içeriye girmemelerini söyler ve bilgisayar kayıtlarına ambulans görevlilerine yardım edilmek üzere gidilecek 1. dereceden acil olay notu düşer. Ancak, operasyon merkezindeki görevli hasta bir şahsın ambulans görevlilerine saldırmayacağını düşündüğü için ve de kendilerince müdahale edecek daha acil olaylar olduğu gerekçesiyle ekrana düşülen notun aciliyet derecesini 1. dereceden, 4. dereceye

düşürerek arka sıralar atar. Evin kapısında 20 dakika kadar bekleyen ambulans görevlileri evin içerisine girmek isteseler de giremeyince, polisi 12.45'de tekrar arayıp yardım isterler. Ancak, bu sefer bilgisayar programındaki bir hatadan kaynaklanan gecikmeden dolayı bu olayın tekrar 1. derecede acil sınıfına alınması gecikir ve polis olay yerine, ilk armadan itibaren, ancak bir saat 15 dakika sonra varabilir. Polisin bir türlü olay yerine gelmediğini gören ambulans görevlileri de bu arada evin kapısını kırıp içeriye girerler. Ancak, ilk ihbar ile içeriye giriş arasında geçen bir saatlik sürede artık şahıs kendini çoktan asmış ve ölmüştür.

Şahsın yakınlarının, durumdan şikayetçi olmaları üzerine, olayı araştıran IPCC görevlileri olayı inceledikten sonra, Northampton polisinin suç değil ama ihmâl veya yanlışlık sayılabilecek mahiyette kabahatli olduğuna karar verir. Bu doğrultuda bazı personelin uyarılması, emniyet müdürlüğü bilgisayarlarındaki program hatalarının düzeltilmesi ve de haber merkezi ve operasyon merkezindeki çalışanların daha uyumlu çalışabilmeleri için bir takım ilave eğitimlere tabi tutulmalarını karara bağlar. Arıca, Northampton Emniyet Müdürlüğü'nün bu tavsiyeleri ne ölçüde hayata geçirdiğini de takibe alır (IPCC, 2008a).

ÖRNEK OLAY 2: Suffolk bölgesinde, 1 Eylül 2006'da, Ian Snelling isimli şahıs sarhoş bir vaziyette VK1 isimli dükkana girerek alışveriş bahanesi ile hırsızlık yapmak ister, ancak dükkan sahibi olayı fark edince, şahıs dükkanın tuvaletine kaçar ve kendisini içeriye kitler. Dükkan sahibi durumu polise haber verince olay yerine gelen 4 polis memuru kapıyı zorla açar ve şahsı nezarethaneye götürürler.

Şahsın durumu sarhoş olarak kayıtlara geçirilir ve her yarım saatte bir kontrol edilmek üzere hücrelerine konur. Nezarethanede bulunan kapalı devre video kayıtlarına göre görevliler onu her yarım saat yerine her 15 dakikada bir ziyaret ederek durumunu kontrol ederler. Ancak, şahsın saat 13.16'daki kontrolünde halinin iyi olmadığı ve solunum sorunları yaşadığı görülünce hemen bir ambulans çağrılır ve ambulans görevlilerinin şahsın solunumunu düzeltmek ve hayatta kalmasını sağlamak için gösterdikleri çabaya rağmen şahıs saat 14.16'da ölür.

Bu olay üzerine yapılan otopside şahsın alkol yanın-

da paracetamol ve propanalol isimli ilaçları da aşırı dozda almak sureti ile kendi ölümüne sebep olduğu sonucuna ulaşır. Ancak sebep ne olursa olsun, nezarethanelerdeki ölümler otomatik olarak IPCC'ye bildirilmek zorunda olduğu için, IPCC, yaptığı araştırmada şahsın yakalandığı anda aşırı sarhoş olması ve dengesiz davranışlarda bulunması nedeni ile ne onu ilk yakalayan görevlilerin ne de nezarethanedeki görevlilerinin onun aşırı ilaç aldığını bilemeyecekleri ve de normal yapmaları gereken vazifelerini yerine getirdikleri sonucuna ulaşarak, haklarında ceza işlem yapılmasına gerek olmadığı sonucuna varır ve durumu şahsın ailesine bir mektupla da bildirir (IPCC, 2008b). Ancak bundan sonra aynı mahiyette ölümlerin yaşanmaması için, nezarethanelerdeki rutin kontrollerde şahsıların daha aktif olarak kendin-delik kontrollerinin yapılması ve personelin bu konuda sağlık eğitimlerinden geçirilmesi tavsiyesinde de bulunarak, bu husustaki Suffolk Emniyet Müdürlüğü'nün uygulamaları takibe alır.

Yukarıdaki iki örnek olay ayrı ayrı değerlendirildiğinde olayın taraflarının ve kamu vicdanının rahatlatılması açısından IPCC'nin ne kadar değerli hizmetler verdiği ve de güvenlik kuvvetlerince yapılan hata, eksiklik ve aksaklıkların ortaya çıkarılması; hatalı personel olur ise cezalandırılmaları ve de aynı türden olayların bir daha tekrar etmemesi için yapılacak iyileştirmeler hususlarındaki gayretlerinin polis kurumu üzerindeki faydaları anlaşılabilir. Ancak, IPCC'nin kamu adına bağımsız denetim yapmasının fayda ve değeri en iyi şekilde ortaya çıkarabilecek olaylardan birisi de 22 Temmuz 2005 tarihinde Brezilyalı Elektrik teknisyeni Jean Charles de Menezes'in bir intihar bombacısı olduğu zannı ile Londra Stockwell Metro istasyonunda Metropolitan polislerince vurulması olayında daha rahat görülebilecektir.

ÖRNEK OLAY 3: 22 Temmuz 2005 tarihinde bir iş için evinden çıkan Brezilyalı elektrik teknisyeni Jean Charles de Menezes, bir suikast bombacısı olduğu şüphesi ile bir Metropolitan polis anti-terör ünitesi tarafından takibe alır ve onu Stockwell metro istasyonundaki bir metro trenine binip bir koltuğa oturduğu sırada, şahitlerin ifadesi ile, üzerine atlayarak ve de hiçbir uyarı vermeden doğrudan kafasına sıktıkları kurşunlarla vurarak öldürürler.

Bu olay Metropolitan polisince basına “metro istasyonunda intihar eylemi yapmak için gelen bir İslamcı terörist, kahraman polislerimiz tarafından amacına ulaşmadan öldürüldü” diye de duyurulur. Ancak bu olay medyaya yansıtıldıktan kısa bir süre sonra yapılan detaylı araştırmalarda anlaşılır ki bu şahıs bir intihar bombacısı değil, gündelik işlerine giden sıradan bir elektrik teknisyenidir ve de Müslüman bile değil, Katolik bir Hıristiyan’dır.

Polis Reform Kanunu 2002 gereği böylesine bir olayın IPCC tarafından bağımsız olarak araştırılması durumunda kamuoyundaki imajlarının çok ciddi olarak zedeleneceğini gören Metropolitan Polis Müdürü Sör Ian Blair, İngiliz İçişleri Bakanlığına hemen bir yazı yazarak bu öldürme olayının bir terörle mücadele operasyonu olduğunu ve IPCC’ce araştırılmasının kendilerinin terörle mücadelesine zarar vereceği ve istihbarat kaynaklarının hayatlarını tehlikeye atacağını gerekçe göstererek, IPCC tarafından bağımsız olarak araştırılmasının engellenmesini ister. Bu arada da Metropolitan polis basına; “İslamcı terörist kılıklı eylemcinin; kafasında bir beysbol şapka, eteklerinden kablolar sarktığı açıkça görülen bol kesimli bir pardösü ve bol kesimli bir pantolon ile geldiği metro istasyonunda bilet turnikelerinin üzerinden atlayıp trenlere doğru hızla yürürken polisin şüphesini çektiği ve de polislerin kendisini takiple dur ihtarında bulununca kaçmaya başladığı; ve de bu kovalamaca devam ederken aniden bir metro treninin için atladığı; bunun üzerine şüphelinin üzerindeki bombayı patlatmasına fırsat vermemek için üzerine atlayan kahraman polislerce vurulduğuna” dair gazetelerde çarşaf çarşaf haberler ve TV programları yayınlattır (BBC News, 2005).

Ancak Metropolitan polisçe yapılmak istenen bütün engelleme çalışmalarına rağmen bu olay kanun gereğince IPCC tarafından araştırılır ve ortaya çıkan durum şudur: Brezilyalı altından kablolar sarkan bol bir palto ve pantolon değil; kısa bir kot-mont ve kot-pantolon giymektedir. Ayrıca şahıs bilet turnikelerden atlamamış ve normal yolcular gibi biletini kullanarak geçmiştir. Neticede, sıradan bir yolcu gibi kimseden kaçmadan veya kimse tarafından kovalanmadan veya uyarılmasına sebep olacak bir davranışta bulunmadan herkes gibi boş bulunduğu bir koltuğa oturup yoluna devam etmek istemiştir. Ancak, araştırmalar

ortaya çıkarmıştır ki, Brezilyalının polisçe vurularak öldürülmesine sebep olan olay kendisinden değil polis istihbaratından kaynaklanan bir hata sonucunda oluşmuştur. Metropolitan polis bu öldürme olayından 4 gün önce Londra metrosunu bombalayan Pakistan orijinli teröristlerden birisinin Brezilyalının oturduğu apartmandaki dairelerden birisinde olduğuna dair bir bilgiye ulaşır ve apartmanı gözetlemeye başlar. Charles de Menezes, Brezilyalı olması sebebi ile Pakistanlılar gibi esmer tenlidir ve de polis onu evinden çıkar çıkmaz başka bir intihar eylemi için harekete geçen bombacı terörist zannedip takibe alır ve kendilerince bir boşluğunu buldukları anda üzerine atlayıp öldürmeyi planlarlar. Çünkü intihar eylemlerinin tabiatları gereği, intihar bombacıları, teslim olmayı pek akıllarından geçirmeyen eylemci grubundan olduklarından dolayı hem polis hem de halk için çok tehlikelidirler. Bu sebeple Brezilyalıyı takibe alan polisler onda aradıkları boş bir anı ancak onun metroya binip bir koltuğa oturduğu anda yakalayabilirler ve kendisine hiçbir uyarıda bulunmadan hemen harekete geçerler. Onların Charles de Menezes’i öldürmeden önce hiçbir uyarıda bulunmamalarının sebebi de kendisine her hangi bir uyarıda buldukları takdirde onun da diğer intihar bombacılarının gibi davranıp, yakalanacağını anladığı anda üzerlerindeki bombayı patlatıp hem kendisini, hem polisleri, hem de etraftaki halkı öldürebileceğine dair kaygılarıdır (IPCC, 2007b).

IPCC’nin çalışmaları sayesinde bu gerçekler ortaya çıkartılmış, ilgililer mahkemeye verilmiş ve İngiltere’de bu tür olayların bir daha meydana gelmemesi için Metropolitan polis’e ve bütün diğer polis birimlerine bir takım tavsiyede bulunulmuş ve yürürlüğe konulmaları sağlanmıştır (IPCC, 2007b: 160-168).

IPCC tarafından ortaya çıkarılan bu olay bağımsız denetim kurumlarının güvelik kuvvetlerinin suç veya terörle mücadele operasyonları esnasında keyfiliğe yönelmemeleri veya masum insanların zarar görmesinin engellenmesi için ne kadar değerli katkılarda bulunabileceğine ve de bağımsız denetim kurumlarının kamu vicdanının tatmininde oynayabilecekleri rolleri gösterebilmek açısından çok değerli bir örnektir. Denilebilir ki eğer Charles de Menezes olayı IPCC’ce araştırılmamış olsa idi; belki de doğrular asla ortaya çıkamayacak; belki de İngiliz ve

dünya kamuoyu Brezilyalı Elektrikçi Hıristiyan-Katolik Charles de Menezes'i gerçekten terörist bir eylem yapmak üzere iken öldürülen İslamcı bir intihar bombacısı ve de onu yanlışlıkla öldüren polisleri de halklarının güvenliği için canlarını tehlikeye atan kahramanlar olarak bilmeye devam edeceklerdi. Arıca, bir türlü ardı arkası kesilmeyen İslami intihar bombacılarının İngiliz kamuoyunda yaratacağı tedhiş ve korku atmosferinde daha nice masumların öldürülmesine sebep olabilecek olaylar da meydana gelebilecekti. Ancak IPCC'nin soruşturmaları sayesinde Metropolitan polisi ve bütün İngiliz polisleri bundan sonra yapacakları operasyonlar konusunda çok daha dikkatli olmak ve operasyonel yöntemlerinde değişiklik yapmak zorunda kalmışlardır. Her ne kadar ölümler kendilerini savunmasalar da IPCC sayesinde gerçeklerin ortaya çıkması, İngiliz polislerini operasyonları esnasında birilerini vururken iki sefer düşünmeye zorlamıştır.

Bu örneğe bakıldığında ülkemizde de Avrupa Birliği uyum yasaları gereği bir süre sonra uygulanmak zorunda kalınacak IPCC benzeri bir bağımsız denetim sisteminin veya diğer alanlardaki ombudsman müesseselerinin mevcut kamu yönetimi zihniyetinde ve mevzuatında devrim niteliğinde değişiklikler ortaya çıkaracağı belirtmek mümkündür. Bu tür değişiklikler kolluk hizmetleri dahil bütün kamu hizmetlerini daha 'insan odaklı' hale getireceği için idarede modern yönetim anlayışını benimseyen personelin ve kamuoyunun çok büyük desteğini alacağı beklenebilir. Neticede, modern aklın, bilimin ve insan haklarına saygılı yönetim ilkelerinin gereği bir uygulama olarak görülebilecek yeniliklerin getireceği değişim ve gelişimlerden ülkemizde de büyük bir oranda kamuoyu destek göreceği ortadadır.

Ülkemiz için bağımsız bir denetim sisteminin kısa vadede iki faydasının ortaya çıkacağını belirtmek mümkündür. Birincisi personelden ve halktan gelen haklı şikâyetler çok hızlı bir şekilde sonuçlandırılacaktır. Böylece, idari veya şahsi hatalardan kaynaklanan mağduriyetler daha kısa bir sürede giderilebilecek ve de en önemlisi aynı tür yanlışlıkların bir daha tekrarlanmaması için bir kontrol mekanizması oluşturulmuş olacaktır. Bu sistemin ikinci bir faydası da mevcut yöneticiler ve personel için bağımsız bir puanlama ve sicil sistemi gibi çalışıyor olacak ol-

masıdır. Böylece makam ve mevkilerini kullanarak keyfi işlemler yapmaya çalışabilecek olan yöneticiler bağımsız bir sistem tarafından çok kısa bir zaman dilimi içerisinde ortaya çıkarılabilecek ve ülke kurumlarının bir takım personelin yanlışlık veya takıntılarına alet edilmeleri önlenecektir. Böylece, bir taraftan, kurumlarında kaliteli hizmet üretmek isteyen elemanlar cesaretlendirilirken diğer taraftan da keyfi uygulama yapma eğiliminde olan personelin disipline edilmesi yönünde bir fonksiyon görecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Demokratik denetimlerin toplumsal ve kurumsal faydaları dikkate alındığında; dünyadaki demokratik ülkelerin bu konudaki deneyimlerinden de yararlanılarak ülkemizde de kolluk kuvvetleri için bir demokratik denetim mekanizmasının kurulması elzemdir ve de tüm kolluk kuvvetlerinin bağımsız denetimini sağlayacak bir reform kanununun çıkartılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda, bağımsız ve tarafsız demokratik denetim kurumunun görevini layıkıyla yerine getirebilmesi ve de görevlilerinin vazifelerini icraları esnasında her hangi bir bürokratik engelleme ile karşılaşmamaları için kendilerine İngiltere'deki IPCC örneğinde olduğu gibi çok geniş yetkiler tanınması da gereklidir. Ayrıca, bu kurumun kendilerine gelen ve de ciddi olduğu değerlendirilen şikâyetler; isterlerse bizzat kendilerinin araştırması veya kolluk teşkilatlarının kendi içinde yürüttükleri araştırmayı yönlendirmeleri, yönetmeleri veya nezaret etme seçeneklerinden her hangi birisini kullanma hakkına sahip olmaları da sağlanmalıdır. Böylece, bu kurumun, küçük olaylarla uğraşırken, daha çaplı olayları gözden kaçırma riski de ortadan kaldırılabılır.

Bu kurumun yapacağı araştırmalar veya soruşturmalar esnasında her hangi bir bilginin kendilerinden gizlenmesini veya delillerin karartılmasını önlemek açısından bağımsız denetim görevlilerine, bütün güvenlik tesislerine istedikleri zamanda girme ve istedikleri belgeleri alma konusunda tam yetki de verilmelidir. Bu bağlamda, ilgili bağımsız denetim kurumu yetkililerinin veya görevlendirilen araştırmacıların tam müfettiş veya denetçi yetkileri de bulunmalıdır. Bu yetkililerin İngiltere'de olduğu gibi gerektiğinde gizli veya açık gözlem yapma, hatta gizli istihbarat toplama yetkileri de bulunmalıdır.

Böylece bu bağımsız denetim kurumunca araştırılan her hangi bir konunun bütün yönleri ile ortaya çıkarılmasının engellenmesi, suç delillerinin gizlenmesi, karartılması vs. gibi durumlarının tamamen önüne geçilebilecektir. Ayrıca bu kurumlarda çalışacak kişilerin, kişisel olarak da, bağımsız çalışabilme yeteneğine sahip olması da bir zorunluluktur. Bununla birlikte bu kişilerin hem devletin hem de bireyin haklarını aynı oranda eşit derecede gözetebilecek deneyim, bilgi birikimi, liyakat ve temsil kabiliyetine sahip olmalarına da özel bir önem gösterilmesi gerekmektedir. Bu sebeple “Kolluk Kuvvetleri Bağımsız Denetim Komisyonu” veya benzer bir isimle kurulacak olan bu kurumun T.C. Cumhurbaşkanlığı’na bağlı olarak çalışan “Devlet Denetleme Kuruluna” benzer bir yapıda oluşturulması; kurumsal ciddiyet, bağımsızlık, tarafsızlık, güven ve otorite sağlama konusunda daha az sorunların yaşanmasını sağlayabilir. Böylece, yapılan bütün araştırma ve soruşturmalarda açıklık, şeffaflık, hesap verilebilirlik, hakkaniyet, insan haklarına saygı ve kamu vicdanını tatmin gibi prensiplere uyulmasının yanında devlet sırrı olabilecek konuların da gereksiz yere ifşasının engellenmesi arasındaki ince denge de korunabilecektir. Ayrıca, ‘gizlilik’ ve ‘hesap verilebilirlik’ arasındaki dengenin kurulması ile de bağımsız denetimlere karşı güvenlik kuvvetlerinin içerisinde gelebilecek; personelin moral ve motivasyonlarını azalabileceği, operasyonel etkinliklerine zarar verebileceği gibi muhalif sesler de ortadan kaldırılabilir. Çünkü demokratik sistem içerisinde her problemin bir çözümü vardır ve de “Kolluk Kuvvetleri Bağımsız Denetim Komisyonu” üyelerinin de seçiminde bu hususlar her zaman dikkate alınabilir. Ayrıca, bağımsız denetimcilerin, kimler arasından, hangi şartlarda ve nasıl seçileceği; merkezi, bölgesel veya yerel örgütlenmelerinin nasıl oluşturulacağı konularının, bu sistemin gerekliliğine inanan, kamu temsilcileri, siyasi kurum temsilcileri, bilim adamları, fikir adamları, hukukçular ve sivil toplum örgütlerince oluşturulacak bir danışma kurulu vasıtası ile yönlendirilmesi durumunda kamuoyumuzun güveninin kazanması sağlanabilir.

En son olarak, ‘saklayacak bir şeyleri olmayanların, korkacak bir şeylerinin de olamayacağı’ varsayımından hareketle bütün kolluk kuvvetlerimizin halkımızın ve ülkemizin âli çıkarlarının gözetilmesi

açısından demokratik denetim sisteminin altına alınmasının zamanı gelmiştir. Lord Acton’un belirttiği gibi “Güç yozlaştırır, mutlak güç mutlaka yozlaştırır”; bu sebeple ülkemizin bir daha Susurluk veya Ergenekon gibi var olduğu ve birçok hukuk dışı eylemler yaptığı iddia edilen yapılanmalardan korunabilmesi veya iddia edilen türden olayların bir daha yaşanmaması ve de var olduğu iddia edilen o tür yapılanmalara karşı ülke gündemini yıllarca meşgul eden davaların ve siyasi çatışmaların bir daha ortaya çıkmaması için kolluk kuvvetlerimizin eylem ve işlemlerinin demokratik denetim altına alınması; hem bu kurumların güvenilirliklerinin korunması, hem demokrasimizin sağlıklı işlemesi hem de toplumsal barışın korunması açısından bir zorunluluktur haline gelmiştir.

KAYNAKLAR:

Amnesty International, (1996) Turkey: No security without human rights, New York: Amnesty International.

Association for the Prevention of Torture, (2006b), Visiting Places of Detention at the National level: Recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture Considered in Light of the OPCAT, 14 July 2006, Geneva: The APT.

Barnett, Steven, (2008), On the Road to Self-Destruction, The British Journalism Review, Vol 19, No 2, 2008, Pages 5-13, London: SAGE Publications.

BBC NEWS, (2005), Man Shot Dead by Police on Tube, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/4706787.stm>

Bensghir, Y. K., (1996) Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim, Ankara: TODAİE

Birch, Anthony H., (1993), The Concepts and Theories of Modern Democracy, London: Routledge.

Docking, M. and Bucke, T. (2004), Confidence in the Police Complaints System: A survey of the General Population, London: IPCC.

Eken, Musa, (2005) Yönetimde Şeffaflık, Adapazarı: Sakarya Kitabevi

Ekinci, Yılmaz, (2003) 21. Yüzyılda Kamu Yönetimi

ve Yöneticileri, Bursa; Akmat

Eryılmaz, Bilal, (2007) Kamu Yönetimi, İstanbul: Erkam Matbaası.

European Committee for the Prevention of Torture, (2008), 18th General Report on the CPT's Activities Covering the Period 1 August 2007 to 31 July 2008, 18 September 2008, Strasbourg: Council of Europe.

Gleizal, Jean-Jacques, Gatti-Domenach ve Claude Jorunes, (2000) Batı Demokrasilerinde Polis, (Çeviren Mustafa Kandemir), Ankara: Temiz Yayınları

Gormley, William T. and. Balla, Steven J. (2008) Bureaucracy and Democracy: Accountability and Performance, Washington DC: CQ Press.

Inglis, Geoff ve Shepherd, Sarah (2007), Confidence in the Police Complaints System: A Second Survey of the General Population Interim Report, London: IPCC.

IPCC, (2005), Making the New Police Complaints System Work Better: Statutory Guidance, London: IPCC.

IPCC, (2007a), Casework Manuals, London: IPCC.

IPCC, (2007b), Stockwell One: Investigation into the Shooting of Jean Charles de Menezes at Stockwell underground station on 22 July 2005, London: IPCC

IPCC, (2008a), IPCC Discloses Findings of Investigation into Death of Stephen Reilly, www.ipcc.gov.uk/news/pr121208_northantsreillyinquest.htm (visited: 27.1.2009).

IPCC, (2008b), IPCC Discloses Findings from Investigation into Death of Ian Snelling, www.ipcc.gov.uk/news/pr051208_snelling.htm (accessed on 27.1.2009).

Jackson, J. ve Sunshine, J. (2007) Public Confidence in Policing, *The British Journal of Criminology*, Vol 47, Issue 2, Pages 214-233, 2007.

Margaret, Simey, (1987), *Democracy Rediscovered: Study in Police Accountability*, London: Pluto Press.

Przeworski, A., Stokes, S.C. and Manin. B. (1999), *Democracy, Accountability, and Representation*, New York: Cambridge University Press.

Smith, T.W. (2001), *Constructing A Human Rights*

Regime in Turkey: Dilemmas of Civil Nationalism and Civil Society, Conference paper for American Political Science Association conference on 29.8.2001 -2.9 2001, San Francisco: American Political Science Association.

Wake, R., Simpson, C., Homes, A. and Joe Ballantyne (2007) *Public Perceptions of the Police Complaints System*, London: IPCC.